

15. Скрипченко Н. М. Організаційно-інструментальне забезпечення управління стійким розвитком адміністративних районів : автореф. дис. ... к. держ. упр. / Н. М. Скрипченко. – Дніпропетр., 2010. – 20 с.

16. Сталий розвиток суспільства : навч. посіб. / А. Садовенко, Л. Масловська, В. Серета [та ін.]. – К. : ПРООН/АМУ, 2011. – 346 с.

17. Тодика О. Ю. Проблеми реалізації органами місцевого самоврядування своїх повноважень в аспекті здійснення народовладдя / О. Ю. Тодика // Держ. будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. – Х. : Право, 2004. – Вип. 7. – С. 49–61.

18. Філософія : навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. / за ред. І. Ф. Надольного. – К. : Вікар, 2001. – 457 с.

19. McMillan, D. W. Sense of community 6 A definition and theory / D. W. McMillan, D. M. Chavis // Journal of Community Psychology. – 1986. – Vol. 14. – № 1. – P. 6–23.

Надійшла до редколегії 21.09.2012 р.

УДК 35.088

А. Є. ТАММ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Зроблено спробу аналізу фахової літератури з державного управління на проблеми органів місцевого самоврядування у здійсненні соціальної політики держави.

Ключові слова: соціальна політика, місцеве самоврядування, науковий рівень, теоретичні засади, соціально-захисна політика держави.

In the article the author attempts to analyze specialized literature on state governance with regard to the problems of local governance during the social policy carrying out.

Key words: social police, local self-governance, scientific level, theoretical basis, social and defense policy of the state.

Сучасний стан українського суспільства вимагає з'ясувати певні важливі моменти, а саме: природу, характер та механізми як соціально-економічних, так і соціально-політичних перетворень, які відбуваються в державі. Міжнародний досвід свідчить, що значні соціальні зміни можуть бути успішними, якщо свідомо та відповідально в них беруть участь інститути громадянського суспільства та

громадяни держави. Саме тому під час таких змін ретельно аналізуються теоретичні та практичні аспекти соціальної держави, а також реалізація органами місцевого самоврядування своїх повноважень.

Протягом останніх десяти років одним із головних напрямів внутрішньої активності в державі стає створення умов для соціальної стабільності, а також співробітництво із багатьма політичними партіями та громадськими організаціями. Останнім часом ці проблеми стали все більше турбувати науковці і практиків державного управління. Це, на нашу думку, пов'язано із посиленням інтересу дослідників до процесів як позитивних, так і негативних, які вирішують соціальні проблеми в українському суспільстві.

Заслужують на увагу праці українських учених В. Скуратівського, Е. Лібанової, В. Бульби, В. Мамонової, О. Мельниченка, А. Мелякова, В. Грабовського, О. Міщан, які значну увагу приділили розгляду здебільшого теоретичних питань діяльності органів місцевого самоврядування в соціальній сфері. Слід підкреслити, що деякі автори – В. Бідак, О. Коротич, В. Лактіонова, С. Горбунова-Рубан, Д. Карамішев – зосередили свою увагу на особливостях формування та здійснення соціальної політики в непростих умовах українського суспільства.

Метою статті є аналіз теоретичних проблем у фаховій літературі з питань здійснення соціальної політики через органи місцевого самоврядування і за участю інститутів громадянського суспільства.

Як відомо, соціальні відносини проявляються у формуванні і життєдіяльності соціальних спільнот і організацій, у зміні статусу індивідів у межах цих соціальних утворень, у створенні тих чи інших можливостей для задоволення їх життєвих потреб, а також у формуванні соціальних якостей людини як особистості і суб'єкта суспільних відносин. Водночас слід погодитися з авторами, які вважають, що сучасна філософська наукова думка не спромоглася дати більш-менш обґрунтовану відповідь на питання, що ж таке соціальне. При розгляданні змісту соціальної політики можна орієнтуватися як на широкий (до соціального належить усе, що не є природним, що напрацьоване у процесі людської соціальної практики), так і на вузький підхід у розумінні феномена “соціального”. Традиційно вузьким є погляд на соціальне, який розмежовує виробничу і невиробничу сфери, розглядаючи останню як сферу соціальну, з чим неможливо погодитись в повній мірі. На наш погляд, мають рацію автори, які вважають, що виключення виробництва як базисних процесів із соціальної сфери в теоретичному плані зовсім неможливе, бо саме у виробничій сфері формуються соціально-трудові відносини між індивідами як носіями певних соціально-професійних статусів.

Інтегральним об'єктом соціальної політики виступає вся соціальна сфера суспільства, в якій відбувається відтворення умов і способу життєдіяльності людини як особистості і суб'єкта суспільного життя, задоволення її потреб, зв'язків і відносин [4]. Тобто соціальна політика повинна бути спрямована

передусім на активізацію життєвої позиції індивідів як отримувачів трансфертів для переходу в розряд економічно і соціально самостійних особистостей. Важливою складовою частиною соціальної сфери місцевого самоврядування є соціальна інфраструктура як стійка сукупність матеріально-речових умов, необхідних для раціональної організації трудової, суспільно-політичної, духовної і сімейно-побутової діяльності людини.

Відповідно до функцій, які надаються окремими галузями соціальної інфраструктури (освіта, охорона здоров'я, житло, торговельні чи транспортні послуги), у ній можуть бути виділені певні функціональні блоки: освітній (дошкільні заклади – шкільна освіта – подальша освіта – наука); оздоровчий (охорона здоров'я – спорт – туризм – охорона довкілля), побутовий (житлове господарство – комунальне господарство – побутове обслуговування), торговельний (оптова торгівля – роздрібна торгівля – громадське харчування), комунікативний (міські комунікації – громадський транспорт – зв'язок – реклама – громадська інформація). У зв'язку з принципово різним характером послуг, які надаються населенню соціальною інфраструктурою, останню поділяють на соціально-побутову, яка забезпечує матеріальні умови життєдіяльності людей, і соціально-культурну, яка задовольняє їхні соціальні і духовні потреби [11, с. 84].

У спеціальній літературі викладено такі поняття соціальних відносин:

- соціальні відносини – це відносини соціально-статусної диференціації між певними індивідами та соціальними групами;
- соціальні відносини – це відносини між людьми, які складаються у зв'язку з різними реальними можливостями споживання матеріально-речових умов життя і засобів діяльності;
- соціальні відносини – це також ціннісно-нормативна система, що регулює взаємодії індивідів і соціальних груп.

Тобто соціальна політика має справу з людиною в її соціальній іпостасі як з особистістю і суб'єктом суспільного життя, у зв'язку з чим необхідно розрізняти два підходи до визначення особистості в сучасній науці: формально-логічний і діалектико-логічний [10, с. 172–173]. Відповідно до формально-логічного підходу визнання людини особистістю пов'язане з її соціальним статусом, менталітетом та іншими соціальними й етичними правами та нормами. Представники цього підходу вважають, що процес соціалізації людини пов'язаний з набуттям нею сукупності саме цих якостей. Отож з цього погляду зору особистістю є не кожна людина, а лише та, котрій притаманні певні соціальні якості. Особистість як системна якість людини формується у спільній діяльності та спілкуванні й визначається її включенням у суспільні відносини. Соціальна якість людини характеризується сукупністю елементів, певним чином взаємопов'язаних і зумовлених взаємодією особистості з соціальним середовищем у певних історичних умовах.

Тому, як згадувалося вище, соціальна сфера має справу з людиною в її соціальній іпостасі, тобто з особистістю як сукупністю елементів, котрі певним

чином взаємопов'язані і зумовлені типом взаємодії особистості з соціальним середовищем у конкретних історичних умовах. До найважливіших елементів, що складають соціальну якість людини, передовсім належать: соціальна визначеність мети її діяльності; соціально-статусні позиції, які вона займає, і соціальні ролі, які у зв'язку з цим виконує; очікування щодо цих статусів і ролей; норми і цінності, якими вона керується в процесі своєї діяльності; система знаків, якими вона користується; сукупність знань, які дозволяють їй виконувати прийняті на себе ролі і орієнтуватися у навколишньому середовищі; рівень освіти і фахової підготовки тощо. Щоб зрозуміти значимість освітньої компоненти в соціальній сфері, слід мати на увазі, що вона, по-перше, є надійною сферою інвестиційного процесу, по-друге, освіта забезпечує динамізм людського капіталу, вимоги до якісних параметрів якого зростатимуть. Тому ефективність соціальної сфери, безумовно, залежить від духовного розвитку людини, що, втім, зовсім не означає недооцінювання інших компонентів.

У зв'язку з цим можна погодитися з думкою, що механічна вестернізація в Україні може бути результативною лише завдяки належній адаптації західних концепцій, схем і моделей до національного економічного, соціально-культурного і політичного середовища. Водночас при всій обережності підходу до використання зарубіжного досвіду у вітчизняній соціальній практиці, все ж слід зазначити, що доступ до нього і свідоме запозичення свідчать про входження України в європейський і світовий цивілізаційний простір.

Розглянута відмінність концептуальних підходів до визначення сутності соціальних відносин і соціальної сфери в діяльності органів місцевого самоврядування проявляється також у різноманітності підходів до визначення її компонентної структури. Зазначимо, що проблема компонентної будови соціальної сфери, яку постійно досліджують учені та фахівці у сфері соціального управління і розвитку, остаточно не сформована.

Найчастіше серед компонентів соціальної сфери виділяють, по-перше, соціально-трудові відносини (сферу праці та заробітної платні), по-друге, соціальний захист (соціальні права населення), по-третє, соціальне забезпечення, по-четверте, соціальну роботу. Така організаційно-компонентна будова соціальної політики має комплексний характер і відбиває соціальне середовище життєдіяльності людини з урахуванням її різноманітних соціальних потреб. Водночас у деяких регулятивних документах компонентна структура соціальної сфери визначена тільки блоками соціального захисту та соціального забезпечення, які у свою чергу охоплюють державне соціальне страхування, соціальне обслуговування, спеціальні допомоги й компенсації та соціальну допомогу [7].

Деякі автори, аналізуючи соціальну сферу, відстоюють свою думку посилаючись на Європейську соціальну хартію. Вони акцентують увагу на основних соціальних правах людини, розвитку соціальної політики і в структурному плані пропонують “обмежитися двома компонентами державної

політики: політикою ринку праці і соціальним захистом” [9, с. 73]. Інші розглядають соціальний захист як певне ієрархічне утворення, що складається з соціального забезпечення і соціальної допомоги [2]. У деяких дослідників виділяються численні напрямки соціальної сфери, а саме:

- охорона здоров’я і обов’язкове медичне страхування;
- підтримка сім’ї, дитинства, материнства і батьківства;
- житлова політика, комунальне побутове обслуговування населення;
- підтримка інвалідів;
- соціальне обслуговування населення;
- охорона довкілля;
- державне і муніципальне забезпечення міграції населення.

На нашу думку, доцільно уявляти компонентну структуру соціальної сфери як систему в контексті єдності її різних взаємопов’язаних параметрів, а саме, будови (структури) та виконуваних функцій. Застосування системного підходу дає змогу визначити не тільки компонентні складові соціальної сфери, а й деякі організаційні засади її функціонування, що пов’язано з процесом зміни функцій держави по відношенню до громадянського суспільства. У цьому зв’язку вдосконалення державної політики, зокрема соціальної, слід здійснювати не тільки шляхом її структурних змін, а й шляхом трансформації функцій [5].

Виходячи із зазначених теоретичних позицій, можна погодитися з тими вченими, котрі розглядають соціальну політику, соціальну сферу, соціальні відносини як складне структурно-функціональне утворення, що включає кілька структурних компонентів різного функціонального призначення, а саме: соціальне забезпечення, соціальну допомогу, соціальний захист і соціальну роботу. У той же час, деякі автори як окремий компонент соціальної сфери пропонують вводити ще й екологічну складову [6].

Відмінність підходів до визначення структурних компонентів соціальної сфери з урахуванням їх функціонального навантаження відбивається, зокрема, на різноманітності тієї сукупності показників (індикаторів) соціального розвитку суспільства, яку використовує соціальна статистика. Наприклад, соціальна статистика ООН включає такі розділи: населення; соціальна структура суспільства; сім’я і побут; прибутки й сімейні заощадження; рівень життя; охорона здоров’я; споживання продуктів харчування; житлові умови; освіта і культура; умови праці і зайнятість; умови життя сільського населення; соціальне забезпечення; забезпечення і виховання дітей; інваліди; літні люди; моральна статистика; суспільні фонди.

У трансформаційних умовах українського суспільства соціальна політика являє собою цілеспрямовану діяльність державних і недержавних інституцій, органів місцевого самоврядування з метою вдосконалення і розвитку соціальної сфери суспільства, регулювання його соціальної структури, становища і взаємодії соціальних груп, захист їх соціальних прав, задоволення їхніх потреб, узгодження їхніх інтересів з інтересами суспільства [3, с. 361-362] Ситуація, що склалася в

Україні на сьогодні, вимагає негайних заходів оптимізації всієї системи соціального захисту в руслі нової соціальної політики. З метою забезпечення соціального функціонування суспільства в сучасних умовах важливу роль набуває практичне втілення новітніх технологій в соціальній роботі, які широко використовуються в західній практиці [8; 12].

Найзагальнішими з них вважаються методи експертного оцінювання, методи втручання, програми та системи обслуговування, політика соціального забезпечення. Слід зазначити, що використання системи загальних технологій в соціальній роботі включає такі види, як діагностика, профілактика, адаптація, реабілітація, соціальна терапія, прогнозування, проектування, консультування, соціальне забезпечення, соціальне страхування тощо. Тобто мова йде про вдосконалення соціальної роботи в широкому сенсі цього слова як особливого виду соціальної діяльності по здійсненню соціальної політики. Мається на увазі не тільки діяльність по забезпеченню соціальних прав громадян та наданню соціальної допомоги нужденним з метою відновлення, збереження та покращання їх здатності до соціального функціонування [1], але й по регулюванню відносин людини з колективом, державними структурами, по вирішенню соціальних конфліктів тощо.

У цьому зв'язку як основні функціональні цілі соціальної політики на трансформаційному етапі розвитку українського суспільства можна відмітити:

- максимальне збереження фізичного, інтелектуального і духовно-етичного потенціалу країни;
- формування міцного фундаменту трудової мотивації, який відповідав би вимогам легального ринку, орієнтованого на позитивне розширення “людського капіталу” країни;
- створення інституціональних і соціально-економічних передумов для реалізації громадянами своїх потреб та інтересів.

Таким чином, аналіз сучасних наукових концепцій у державному управлінні дає можливість виділити основні параметри реалізації громадянами своїх соціальних прав через органи місцевого самоврядування.

1. Організаційна гнучкість і децентралізація дій (реалізація соціальних прав громадян на участь в управлінні шляхом їх безпосереднього залучення до процесу управління), управління інноваціями (громадяни – один з основних постачальників ідей), гласність, публічність і обов'язковість обґрунтування прийнятих рішень (право на вільний збір, зберігання й поширення інформації, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на доступ до ресурсів органів державного й місцевого управління, на одержання інформації від органів державного й місцевого управління), відповідальність за надання помилкової або перекрученої інформації (право на звернення до органів державного й місцевого управління за відновленням своїх прав).

2. Рациональне сполучення централізованого впливу з горизонтальними мережами, багатьма автономними структурами, що мають власні ресурси й

здатні самостійно приймати рішення. У цю мережу поряд з державними організаціями, органами місцевого управління й установами ввійдуть також приватні структури, органи самоорганізації населення й суспільні групи. У результаті відбудеться формування політико-державної мережі, відкритої для кожного громадянина й буде реалізоване право на свободу об'єднань громадян для здійснення й захисту своїх соціальних прав.

3. Нові механізми залучення громадян до процесу прийняття й реалізації рішень органами місцевого самоврядування сприятимуть ефективному використанню ресурсів для вирішення соціальних проблем, більш точному визначенню пріоритетів політики міста, регіону й країни в цілому. Нова культура й новий стиль роботи органів місцевого самоврядування з орієнтацією на запити й потреби громадян, підвищення відповідальності за розподіл послуг і ресурсів. Оцінка їх діяльності залежить від рівня задоволеності громадян державними послугами, ступеня їх довіри й реальної можливості брати участь у розробці й прийнятті рішень. Таким чином, може бути більш повно реалізоване право громадян на участь в управлінні.

Література:

1. Бідак В. Я. Соціальний захист населення та вдосконалення державних механізмів його регулювання : дис. ... к.е.н. : спец. 08.09.01 "Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика" / В. Я. Бідак. – Львів, 2004. – 250 с.
2. Бондаренко Ю. М. Державне управління соціальним захистом населення в умовах європейської інтеграції України : дис. ... к.держ.упр. : спец. 25.00.02 "Механізми державного управління" / Ю. М. Бондаренко. – Запоріжжя, 2008. – 196 с.
3. Грабовський В. А. Шляхи вдосконалення взаємодії органів державної влади з інститутами громадянського суспільства / В. Грабовський, О. Міщан // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2012. – № 1 (41). – С. 361–365.
4. Гриньова О. Ступінь цивілізованості держави визначається рівнем соціального захисту її громадян / О. Гриньова // Соціальний захист. – 2002. – № 6. – С. 44–48.
5. Державне управління: словник-довідник / укл. : В. Д. Бакуменко, Д. О. Безносенко, І. М. Варзар та ін. ; за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.
6. Ільчук Л. І. Концепція соціальної держави в Україні (проект) / Л. І. Ільчук, А. В. Сивак, А. П. Супруненко // Центр перспективних соціальних досліджень. – 2006. – Режим доступу : <http://www.cpsr.org.ua>.
7. Лібанова Е. М. Перспективи трансформації соціальної сфери України / Е. М. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. – 2004. – № 1–2. – С. 45–51.
8. Основи соціальної роботи : навч.-метод. посіб. / В. Г. Бульба, С. О. Горбунова-Рубан, О. В. Кулініч та ін. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2008. – 180 с.

9. Тамм А. Є. Роль Ради Європи у забезпеченні прав людини на сучасному етапі : навч. посіб. – 2-е вид. допов. і перероб. / А. Є. Тамм. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2010. – 232 с.

10. Бульба В. Г. Соціальні функції держави : [монографія] / В. Г. Бульба. – Х. : Вид-во Асоціації докторів наук державного управління, 2011. – 264 с.

11. Соціальна домінанта національної безпеки: актуальні проблеми. – К. : ВД “Корпорація”, 2004. – 196 с.

12. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін. ; за заг. ред. : І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навч. літ-ри, 2004. – 256 с.

Надійшла до редколегії 24.10.2012 р.

УДК 330.322

К. Р. ГУМЕННА

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ МІСТА ЛЬВОВА

Проведено аналіз інвестиційної привабливості міста Львова за основними складовими ризикового методу оцінки: інвестиційний потенціал та інвестиційний ризик. Наведено класифікацію ризиків, що притаманна містам, запропоновано рекомендації, які може використати інвестор при управлінні ризиком.

Ключові слова: інвестиційний клімат, інвестиції, ризики, інвестиційний ризик, інвестиційна привабливість регіону, управління ризиком.

The analysis of investment attractiveness of Lviv in accordance with the basic components of risk assessment method – investment potential and investment risk – is carried out. The classification of risks inherent in cities is given, the recommendations that can be used by the investor in risk managing are offered.

Key words: investment climate, investment, risks, investment risk, investment attractiveness of the region, risk management.

Проблема забезпечення інвестиційної привабливості регіонів є безперечно однією з найактуальніших у діяльності місцевих органів влади та управління в умовах конкурентного ринкового середовища.

Забезпечення сприятливого інвестиційного клімату міста Львова та уміле управління інвестиційним ризиком залишається питанням стратегічної важливості, від реалізації якого залежать динаміка соціально-економічного розвитку території.